

CEĻĀ UZ RŪPNIECISKO NOTEKŪDENU EFEKTĪVĀKŪ APSAIMNIEKOŠANU

Projekta BEST politikas kopsavilkums

RŪPNIECISKIE NOTEKŪDEŅI NO SADZĪVES NOTEKŪDEŅIEM ATŠKIRĀS SATURĀ,

apjoma un novadīšanas svārstību ziņā, tie var radīt nopietnas municipālo attīrīšanas iekārtu ekspluatācijas problēmas, piemēram, jaudas trūkumu vai traucētu bioloģisko attīrīšanu, bojāt kanalizācijas pārvades sistēmas, radot aizdambējumus un koroziju. Sliktākajā gadījumā pastāv risks, ka vietējās ūdenstecēs un Baltijas jūrā var nonākt to aizaugšanu veicinošas barības vielas un bīstamas vielas, kas tieši apdraud sabiedrību kopumā, kā arī var apdraudēt darbinieku drošību un notekūdeņu dūņu kvalitāti.

Divi galvenie pastāvošie mehānismi, kā kontrolēt rūpniecisko notekūdeņu novadīšanu sadzīves notekūdeņu attīrīšanas iekārtās, ir vides piesārņojošās darbības atļaujas ražošanas uzņēmumiem un līgumi starp ražošanas uzņēmumu un pašvaldību ūdens saimniecības, kas apkalpo sadzīves notekūdeņu attīrīšanas iekārtas. Diemžēl, šo mehānismu lomas ne vienmēr ir skaidras.

Pamatojoties uz pašreizējo situāciju un jau pielietotās labās prakses analīzi, projekts BEST, „Efektīvāki risinājumi rūpniecisko notekūdeņu attīrīšanai”, sniedz sekojošus ieteikumus rūpniecisko notekūdeņu apsaimniekošanas uzlabošanai sadzīves notekūdeņu attīrīšanas stacijās Baltijas jūras reģionā:

Ieteikumi RAŽOŠANAS UZŅĒMUMIEM

Ražošanas uzņēmumi atbild par savu notekūdeņu kvalitātes uzraudzību un noteikto robežvērtību ievērošanu.

Centralizētajā kanalizācijas sistēmā novadāmo rūpniecisko notekūdeņu kvalitāti un kvantitāti nosaka robežvērtības, kas minētas tiesību aktos, vides atļaujās vai līgumos starp ražošanas uzņēmumu un ūdens saimniecības uzņēmumu. Ražošanas uzņēmumi ir atbildīgi ievērot šīs robežvērtības un izprast savu darbību iespējamo ietekmi uz vidi un radītos riskus. Zināšanas par notekūdeņu kvalitāti iegūstamas, veicot monitoringu un konsultējoties ar attiecīgiem informācijas avotiem, piemēram, nacionālajām notekūdeņu pamatnostādņēm, ūdens apsaimniekošanas uzņēmumiem, vides institūcijām un citiem ekspertiem.

Ja ražošanas uzņēmums nespēj ievērot savu notekūdeņu robežvērtības vai citus ierobežojumus, nepieciešama sākotnēja notekūdeņu priekšapstrāde uz vietas. Ja nav iespējams veikt pietiekamu bīstamo vielu atdalīšanu, notekūdeņi jānogādā bīstamo atkritumu pārstrādes iekārtās.

Rūpniecisko notekūdeņu kvalitāti var uzlabot ar preventīviem pasākumiem, piemēram, optimizējot ražošanas procesu, samazinot ķīmisko vielu izmantošanu un aizstājot vienas ķīmiskās vielas ar mazāk bīstamām ķīmiskām vielām. Rūpniecisko notekūdeņu priekšapstrāde uz vietas ir nepieciešama, ja uzņēmums, neraugoties uz preventīviem pasākumiem, nespēj ievērot robežvērtības un ierobežojumus, kas noteikti piesārņojošām vielām. Ja rūpnieciskie notekūdeņi satur bīstamas vielas (piemēram, smagos metālus, šķīdinātājus, AOX, cianīdu, u. c.), ko nevar pietiekami atdalīt uz vietas, šī atkritumu frakcija jāsavāc un jānogādā bīstamo atkritumu pārstrādes iekārtās.

Paaugstināta rūpniecisko notekūdeņu maksa sedz paaugstinātas ūdens apsaimniekošanas uzņēmumu izmaksas, ko rada attiecīgo notekūdeņu attīrīšana.

Ražošanas uzņēmumiem ir jāsedz ar to darbību saistītās izmaksas. Palielinātu notekūdeņu attīrīšana maksu, kas saistāma ar rūpnieciskie notekūdeņu attīrīšanu, var noteikt izmantojot attiecīgu formulu. Tas nodrošina principa "piesārņotājs maksā" īstenošanu, – tāpēc taisnīgu un pamatotu sadzīves notekūdeņu attīrīšanas staciju ieguldījumu un darbības izmaksu sadalījumu. Ir svarīgi, lai māsaimniecības, maksājot par ūdensapgādes un kanalizācijas pakalpojumiem, nesegtu rūpniecisko notekūdeņu pārstrādes radīto izmaksu pieaugumu.

Ja pieaug maksa par ražošanas notekūdeņu pieņemšanu, ražošanas uzņēmums ir motivēts uzlabot rūpniecisko notekūdeņu pirmsapstrādi un samazināt piesārņojuma iepludināšanu sadzīves notekūdeņu attīrīšanas iekārtās.

Ražošanas uzņēmumiem nekavējoties jāinformē ūdens saimniecības uzņēmums par ārkārtas emisijām centralizētajā kanalizācijas sistēmā.

Nejaušas noplūdes un maksimumslodzes jānovērš, ražošanas uzņēmumos veicot risku pārvaldības plānošanu un risku novēršanas pasākumus. Procesa traucējumu gadījumā ražošanas uzņēmumam nekavējoties jāinformē ūdens apsaimniekošanas uzņēmums par ārkārtas emisijām un citām neierastām situācijām, kas ietekmē notekūdeņu kvalitāti vai daudzumu. Tad ūdens apsaimniekošanas uzņēmums var attiecīgi rīkoties, piemēram, izolēt aktīvo dūņu procesu pirms emisija sasniedz sadzīves notekūdeņu attīrīšanas iekārtas.

Ieteikumi VIDES INSTITŪCIJĀM

Vides atļaujām jābūt nesaistītām ar ekonomiskām un politiskām interesēm.

Liela mēroga ražošanas uzņēmumiem to darbībai parasti ir nepieciešama vidi piesārņojošo darbību atļauja. Atļaujas būtu jāpiešķir pietiekami augstā (vēlams valsts vai reģionālā) līmenī, kur ir gan pietiekamas tehniskās zināšanas, lai noteiktu attiecīgas robežvērtības un ierobežojumus rūpniecisko notekūdeņu kvalitātei, gan neatkarība no vietējām interesēm un politikas.

Izsniedzot ražošanas uzņēmumiem atļaujas, jāuzklausā ūdens apsaimniekošanas uzņēmumi.

Ūdens saimniecības uzņēmumi un sadzīves notekūdeņu attīrīšanas stacijas būtu jāiesaista atļauju piešķiršanas procesā tiem rūpniecības operatoriem, kas novada notekūdeņus centralizētajā kanalizācijas sistēmā uz sadzīves notekūdeņu attīrīšanas iekārtām. Atļauju izsniegšanas procesā būtu jālūdz viņu komentārs un jāņem vērā viņu zināšanas un viedoklis par atļauju piešķiršanas nosacījumiem. Atļaujas darbība varētu stāties spēkā tikai tad, kad to ir apstiprinājušas / apliecinājušas visas iesaistītās puses.

Vides atļaujās būtu jāiekļauj precīzas prasības attiecībā uz rūpniecisko notekūdeņu kvalitātes rādītājiem.

Tiesību aktiem ir jāatbalsta nepieciešamo ierobežojumu un robežvērtību noteikšana attiecībā uz rūpnieciskajiem notekūdeņiem. Tiesību aktos būtu jānosaka arī ražošanas uzņēmuma atbildība par tā darbību radīto izmaksu segšanu (princips "piesārņotājs maksā"), kā arī atbildība būt informētam un izprast savu darbību ietekmi uz vidi un radītos riskus.

FOTOGRAFIA: MIKKO VOIPIO

Ieteikumi VIDES INSTITŪCIJĀM UN ŪDENS SAIMNIECĪBAS UZŅĒMUMIEM

Atšķaidīšana nav pieņemama piesārņojuma novēršanas metode, ja tai nav pietiekama ekonomiska pamatojuma.

Uz vienas nozares uzņēmumiem jāattiecinā vienādas rūpniecisko notekūdeņu kvalitātes robežvērtības un apjoma ierobežojumi. Robežvērtības un citus nosacījumus var norādīt vidi piesārņojošās darbības atļaujās un rūpniecisko notekūdeņu novadīšanas centralizētajās kanalizācijas sistēmās līgumos.

Robežvērtības nepieciešams noteikt vielām, kas var radīt traucējumus vai bojājumus kanalizācijas sistēmās, sadzīves notekūdeņu attīrīšanas iekārtās vai vidē, kā arī vielām, kuru apstrādes iespējas ir ierobežotas.

Robežvērtības var norādīt kā koncentrāciju (mg/L) vai novadīšanas slodzi (kg/d). Organiskajām vielām un barības vielām papildus koncentrācijas robežvērtībām ir ieteicamas arī slodzes robežvērtības (kg/d vai g/d), lai nebūtu motivācija rūpnieciskos notekūdeņus atšķaidīt ar mērķi izvairīties tikai no koncentrācijas robežvērtību pārsniegšanas.

Monitoringu jāplāno, katru gadījumu izskatot atsevišķi atkarībā no notekūdeņu apjoma, kvalitātes un kaitīgajām vielām, kas var nonākt notekūdeņos.

Par rūpniecisko notekūdeņu kvalitātes monitoringu atbild ražošanas uzņēmums, bet institūcijām un ūdens apsaimniekošanas uzņēmumiem būtu jādefinē nosacījumi monitoringa programmām, piemēram, paraugu ņemšanas biežumu un analizējamās parametrus.

Ja notekūdeņu kvalitāte ievērojami svārstās, būtu jānosaka biežāka paraugu ņemšana. Automātiska kombinēta paraugu ņemšana, kā arī tiešsaistes un reāllaika monitorings ir vērtīgas metodes ārkārtas emisiju konstatēšanai.

Monitoringa paraugi jāņem un jāanalizē ārējai, sertificētai un neatkarīgai pusei, t. i. laboratorijai.

Institūcijām un ūdens apsaimniekošanas uzņēmumiem jābūt iespējai veikt pārbaudes un ņemt papildu notekūdeņu paraugus bez iepriekšēja brīdinājuma.

Monitoringa programmas mērķis ir noteikt ražošanas uzņēmuma tipisko notekūdeņu kvalitāti normālas ekspluatācijas laikā, kā arī novadīšanas un/vai piesārņojuma maksimālās slodzes. Tādējādi monitoringa programmai ir izšķiroša nozīme, lai uzraudzītu notekūdeņu atbilstību atļaujai vai līgumam un aizsargātu kanalizācijas sistēmu, sadzīves notekūdeņu attīrīšanas iekārtas un vidi.

Institūcijām un ūdens apsaimniekošanas uzņēmumiem jābūt iespējai veikt pārbaudes un ņemt papildu notekūdeņu paraugus bez iepriekšēja brīdinājuma, it īpaši, ja ir aizdomas, ka monitoringa programmā iekļautie paraugi nav reprezentatīvi, vai ja tiek pamanīti traucējumi kanalizācijas sistēmā vai sadzīves notekūdeņu attīrīšanas iekārtās. Ūdens saimniecības uzņēmuma pārbaudes ir jāparedz notekūdeņu novadīšanas līgumos.

Ieteikumi ŪDENS SAIMNIECĪBĀM

Notekūdeņu attīrīšanas iekārtu personālam jā sagatavojas iespējamām rūpniecisko notekūdeņu izraisītām problēmām, jau iepriekš izstrādājot un praksē izmēģinot rīcības plānu.

Lai veiksmīgi un efektīvi veiktu dalīto attīrīšanu, nepieciešama municipālo notekūdeņu attīrīšanas iekārtu pietiekama jauda un personāla informētība par īpašu rīcības pasākumu nepieciešamību. Notekūdeņu attīrīšanas iekārtu personālam jā sagatavojas iespējamām rūpniecisko notekūdeņu izraisītām problēmām, jau iepriekš izstrādājot un praksē izmēģinot rīcības plānu, piemēram, izolējot un apejot atsevišķus attīrīšanas posmus. Rūpniecisko notekūdeņu novadīšanas līgumi ir būtiska ūdens saimniecību uzņēmumu notekūdeņu attīrīšanas iekārtu risku pārvaldības daļa.

Ūdens saimniecību uzņēmumiem jābūt informētiem par rūpniecisko notekūdeņu avotu, apjomu un veidu un jāslēdz līgumi ar visiem rūpnieciskiem patērētājiem, kuri noavada ražošanas notekūdeņus centralizētajā kanalizācijas tīklā.

Ūdens saimniecību uzņēmumiem būtu sistemātiski jāparedz rūpniecisko notekūdeņu avoti un jānoslēdz līgumi ar rūpniecības uzņēmumiem, pamatojoties uz piesārņojuma slodzi un iespējamo risku, ko rada to rūpnieciskie notekūdeņi.

Līguma pārrunu laikā ražošanas uzņēmums gūst vairāk informācijas par savu notekūdeņu kaitīgo ietekmi, savukārt ūdens saimniecības uzņēmums saņem informāciju par attiecīgo rūpniecisko notekūdeņu iespējamo apdraudējumu kanalizācijas tīklam, sūkņu stacijām un notekūdeņu attīrīšanas iekārtām.

Ūdens saimniecību uzņēmumiem ik gadu vajadzētu tikties ar ražošanas uzņēmumiem un vides institūcijām.

Pirmslīguma sarunas ir pamats sadarbībai starp ūdens saimniecības uzņēmumu un ražošanas uzņēmumu. Ūdens saimniecību uzņēmumiem ir jātiecas uz labu sadarbību ar ražošanas uzņēmumiem, organizējot ikgadējas sanāksmes un apmainoties ar informāciju par plānotajām izmaiņām darbībās un procesa traucējumiem. Ļoti ieteicams rīkot regulāras ūdens saimniecību uzņēmumu un vides institūciju sanāksmes.

Ūdens saimniecību uzņēmumiem būtu pastāvīgi jāseko līgumu aktualitātei.

Rūpniecisko notekūdeņu novadīšanas līgumi ir rūpniecisko notekūdeņu apsaimniekošanas rīks. Tomēr daudzos gadījumos novecojuši līgumi rada kaitējumu kanalizācijas sistēmai vai sadzīves notekūdeņu attīrīšanas iekārtām. Ieteicams līgumu nosacījumus pārskatīt vismaz reizi gadā. Jauniem līgumiem vajadzētu būt spēkā tikai uz ierobežotu laika posmu un/vai jāietver īpaši noteikumi līguma noteikumu maiņai un līguma izbeigšanai. Tiek stingri ieteikts visos līgumos ietvert soda klauzulu.

Ieteikumi POLITIKAS VEIDOTĀJIEM 1/2

Papildus rūpniecisko notekūdeņu novadīšanas līgumiem ir nepieciešamas robežvērtības nosakošas atļaujas tiem ražošanas uzņēmumiem, kas rada un novada ievērojamas piesārņojuma slodzes, apjomus vai rada jebkāda veida riskus ūdens samiecības uzņēmumam.

Dažās Baltijas jūras valstīs, īpaši Igaunijā, Latvijā un Lietuvā, izsniedzot vidi piesārņojošās darbības atļaujas, vērā ņem tikai cikla beigu posmu – regulējums par sadzīves notekūdeņu attīrīšanas iekārtās novadīto rūpniecisko notekūdeņu kvalitāti tiek attiecināts uz notekūdeņu attīrīšanas staciju, bet ne ražošanas uzņēmumu. Rezultātā ūdens saimniecību uzņēmumiem tiek uzlikta atbildība noteikt rūpniecisko notekūdeņu kvalitātes un kvantitātes ierobežojumus pat ļoti lielu (RED¹ kategorijā) piesārņotāju rūpniecisko notekūdeņu novadīšanas līgumos. Bez vides institūciju atbalsta maziem ūdens saimniecību uzņēmumiem ir jo īpaši grūti panākt, ka ražošanas uzņēmums ievēro principu “piesārņotājs maksā” tikai uz rūpniecisko notekūdeņu līguma pamata.

Šādos gadījumos būtu jāpārskata tiesību akti un atļauju izsniegšanas prakse, tā, lai rūpniecības nozarēm, kuru rūpnieciskie notekūdeņi potenciāli rada ievērojamu slodzi vai riskus, būtu nepieciešama atļauja, kurā noteiktas robežvērtības un monitoringa programma, ko pasūtījusi un pārrauga institūcija, kuras kompetencē ir piesārņojošo vielu aprites uzraudzība.

Ekonomikas un rūpniecības politika nedrīkst negatīvi ietekmēt ūdens saimniecību uzņēmumu darbību un vidi.

Ekonomikas un rūpniecības politikas parasti ir ļoti saistītas, jo īpaši attiecībā uz rūpnieciskajiem notekūdeņiem un to novadīšanas ierobežojumu noteikšanu ražošanas uzņēmumiem, kuri reģionam vai pašvaldībai rada nodokļu ieņēmumus un nodarbinātību. Dažos gadījumos ražošanas uzņēmumiem ir noteikta zemāka maksa par ūdeni

un notekūdeņu novadīšanu, kā arī atļauts novadīt notekūdeņus kanalizācijas sistēmā bez iepriekšējas apstrādes vai ar nepietiekamu pirmapstrādi. Tas uzskatāms par nelikumīgu valsts atbalstu.

Ekonomikas un rūpniecības politika nedrīkst negatīvi ietekmēt ūdens saimniecību uzņēmumus un apkārtējo vidi. Pāreja uz neatkarīgākiem reģionāliem ūdens saimniecību uzņēmumiem vai centralizētu notekūdeņu attīrīšanu ir viens no iespējamiem risinājumiem, lai novērstu vietējās ekonomikas un rūpniecības politikas ietekmi uz rūpniecisko notekūdeņu apsaimniekošanu.

Institūcijām nepieciešami pietiekamiem resursi un pilnvaras iejaukties pārkāpumu un noteikumu neievērošanas gadījumā. Tiesību aktiem nevajadzētu kavēt rūpniecisko notekūdeņu paraugu ņemšanu bez iepriekšēja brīdinājuma.

Daudzās Baltijas jūras reģiona valstīs vides atļauju nosacījumu vai rūpniecisko notekūdeņu novadīšanas līguma noteikumu ievērošanas izpildi kavē zināšanu trūkums vai pat normatīvo aktu nepilnības. Praksē tas nozīmē, ka rūpniecisko notekūdeņu uzraudzība nav pietiekama, lai konstatētu kvalitātes prasību pārkāpumus.

Institūcijām nepieciešami pietiekami resursi un pilnvaras iejaukties gadījumos, kad ražošanas uzņēmums neievēro atļaujas nosacījumus vai pārsniedz līgumā noteiktās rūpniecisko notekūdeņu kvalitātes robežvērtības. Ja pārkāpums tiek atkārtots un ražošanas uzņēmums pēc noteikta termiņa aizvien neievēro atļaujas nosacījumus, institūcijām būtu tiem jāuzliek administratīvi naudas sodi, jāuzsāk noziedzīga nodarījuma izmeklēšana vai pat jādod rīkojums par objekta tūlītēju slēgšanu. Vairākās valstīs šīs procedūras ir salīdzinoši lēnas un reti izmantotas.

Tiesību aktiem nevajadzētu liegt institūcijām un ūdens saimniecību uzņēmumiem veikt rūpniecisko notekūdeņu paraugu ņemšanu attiecīgās vietās bez iepriekšēja brīdinājuma. Jāatzīmē, ka paraugu ņemšana bez iepriekšēja brīdinājuma ir aizliegta ar likumu, piemēram, Latvijā, Lietuvā un Krievijā.

Ieteikumi POLITIKAS VEIDOTĀJIEM 1/2

Galvenais rūpniecisko notekūdeņu kontroles mērķis ir piesārņojuma novēršana, nevis finansiāla labuma gūšana.

Palielinātas notekūdeņu maksas, soda klauzulu un citu nodevu noteikšanas mērķis ir nodrošināt efektīvu kanalizācijas sistēmu un notekūdeņu attīrīšanas iekārtu darbu un samazināt piesārņojuma slodzi vidē.

Diemžēl, dažās Baltijas jūras reģiona valstīs redzams, ka pašreizējo robežvērtību noteikšanas principu un uzraudzības programmu mērķis ir iekasēt maksimālās maksas, kā dēļ efektīvāka pirmapstrāde uz vietas varētu netikt uzskatīta par tik vēlamu.

Rūpniecisko notekūdeņu kontroles galvenajam mērķim jābūt vides piesārņojuma novēršanai, nevis finansiāla labuma gūšanai par labu ūdens saimniecību uzņēmumiem, vides institūcijām vai pašvaldībām.

Lai atbalstītu labāko pieejamo zināšanu izmantošanu rūpniecisko notekūdeņu regulējumā, robežvērtības un sankciju noteikumi būtu jāsaskaņo valsts mērogā.

Daudzās Baltijas jūras reģiona valstīs pastāv bažas, ka vietējiem ūdens saimniecību uzņēmumiem un institūcijām trūkst zināšanu par rūpniecisko notekūdeņu apsaimniekošanu, kā rezultātā nosacījumi rūpniecisko notekūdeņu līgumos un vides atļaujās ir nepilnīgi. Ūdens saimniecību uzņēmumiem un kontrolējošām institūcijām nepieciešams lielāks atbalsts, jo īpaši no valsts tiesību aktiem un nacionālajām ūdens apsaimniekošanas uzņēmumu asociācijām, kā arī, piemēram, robežvērtības un sankciju noteikumi būtu jāsaskaņo valsts mērogā. To varētu panākt dažādos veidos:

- Viena iespēja ir robežvērtības noteikt **valstu tiesību aktos**. Tas nodrošina, noteiktu robežvērtību ievērošanu visā valstī.
- Vēl viena iespēja ir publicēt **nacionālās pamatnostādnes**, kurās ietverti ieteikumi attiecībā uz robežvērtībām, monitoringa programmām, rūpniecisko notekūdeņu maksām un līgumu saturu.

LAI GŪTU VISLABĀKOS REZULTĀTUS RŪPniecisko notekūdeņu APSAIMNIEKOŠANĀ, ir vajadzīga sadarbību veicinošas darbības starp rūpniecības uzņēmumu, vides institūcijām, ūdens ūdens saimniecību uzņēmumiem, kanalizācijas sistēmu īpašniekiem un notekūdeņu attīrīšanas iekārtu personālu.

Šo kopsavilkumu sagatavoja John Nurminen fonds un AFRY Finland Oy.
Pilns ziņojums "Pamatnostādnes rūpniecisko notekūdeņu apsaimniekošanai"
apskatāms <https://bestbalticproject.eu/outputs>

Projekta BEST (Efektīvāki risinājumi rūpniecisko notekūdeņu attīrīšanai) mērķis ir uzlabot rūpniecisko notekūdeņu attīrīšanu sadzīves attīrīšanas iekārtās Baltijas jūras reģionā. Projektu finansē ES Interreg Baltijas jūras reģiona programma.

www.bestbalticproject.eu

EUROPEAN
REGIONAL
DEVELOPMENT
FUND

